

elokuvat, jotka kuvaavat Venäjää vihollisena, ovat saaneet USA:ssa nihkeän vastaanoton ja tuntuneet lapsellisilta anakronismeilta. Mutta yllättävä loppukäänne koetaan keväällä 2014 kirjoitetuissa loppusanoissa, jotka osoittavat miten ajan hermolla elokuvatutkimuskin onnistuu välillä olemaan. Ehkä jo ensi kesän ensi-iltojen

joukossa nähdään taas liuta uusia, mutta niin tuttuja kasvoja: yli-mielisen ahneita ja julmia, naisia halventavia, vodkaa kittaavia, sikarikkaita venäläispahiksia! On varmasti mukavampaa olla vihattu kuin kokonaan unohdettu.

Ira Österberg

Parlamentaarista dialogia purkamassa

Jaakko Turunen: *Semiotics of Politics: Dialogicality of Parliamentary Talk*. Acta Universitatis Upsaliensis 191. Södertön Doctoral Dissertations, 2015. 396s. ISBN: 978-91-554-9131-4.

Jaakko Turusen väitöskirja kumoaa osaltaan väitteet siitä, että nykyväitökset olisivat edeltäjiään köykäisempiä, tieteellisesti kunnianhimmottomampia tai ylipäättään vaatimattomampia. Kyseessä on harvinaisen vaativa ja raskas teos, mutta myös erinomainen osoitus perustutkimuksen tärkeydestä. Yhtäkään uskottavaa hyvää sovellusta ei synny ilman teoreettista ”harmaata kiveä”, jonka läpi ainakin jonkun tulee käydä. Tästä kivistä on Turunen mennyt kiitettävästi läpi. Lukijalle läpimeno voi sen sijaan tuottaa vaikeuksia.

Tutkimuksessa tarkastellaan parlamentaarista politiikkaa dialogis-kielellisenä prosessina. Aineistona toimii Slovakian parlamentissa vuonna 2009 käyty valtion kielilakia koskeva debatti ja Puolan parlamentissa vuonna 2010 käyty debatti sukupuoli-kiintiöistä.

Työ on ennen kaikkea teoreettinen ja valittujen aineistojen tilalla olisi lähtökohtaisesti voinut olla mitkä tahansa muut parlamentaariset keskustelut, joissa käydään aitoa debatointia, toisin sanoen, ollaan demokraattisen järjestelmän vallankäytön ytimessä. Toisaalta, mikäli aineiston

analyysivaiheeseen asti selviytyy, nousee monia ajatuksia juuri valittujen tapausten osalta. Turusen kontribuutio niin politiikan kuin soveltavalle kielentutkimukselle on nimenomainen pureutuminen parlamentaarisen kielenkäytön dialogiseen luonteeseen, koska tätä ei ole kirjoittajan mukaan laadullisesti paljoakaan tutkittu. Tähän voi melko luottavaisesti yhtyä, vaikka tätä kenttää ei tunti-sikaan perinpohjaisesti. Uskallan väittää, että *Semiotics of Politics – Dialogicality of Parliamentary Talk* on lajissaan ja laajuudessaan ensimmäinen, jossa politiikan kielen vaikutusvaltaista genreä – parlamentaarista puhetta – lähestytään näin perusteellisella kieli- ja kommunikaatioteoreettisella taustoituksella.

Tutkimuksesta rakentuu kunnioitusta herättävä keskusteluanalyysin eetoksen puolustus: ”Conversation analysis has a vocabulary that makes it possible to study the ways in which interlocutors react to each other, that is, how a statement always already is an answer to the preceding speaker and a question to the following speaker” (s. 21). Mutta sen sijaan, että uppouduttaisiin loputtomiin puheiden translitterointien purkuun ja partikkelien erittelyyn, parlamentaarinen dialogi pyritään palauttamaan kielifilosofisiin perusteisiin ja antamaan sille oikeutus politiikan tutkimuksen kentässä. Kokonaisuutena tämä onnistuu, rakenteellisesti ei

ehkä niinkään. Allekirjoittaneen penseä ennakoasenne keskusteluanalyysiin laimentui jossain määrin, joskaan nihkeyteni ei ole liittynyt keskusteluanalyysin tietoteoreettisiin taustoihin (ennen kaikkea Erwin Goffmanin vuorovaikutussosiologiaan, jota arvostan suuresti), vaan siihen, millä tavoin keskusteluanalyysia on perinteisesti sovellettu.

Sikäli kun Turunen valaisee interaktion ja kielen dialogisuuden tärkeyttä suhteessa ”perinteisiin”, ei-dialogisiin tapoihin tarkastella kieltä, kielenkäyttäjää, tulkintaa ja konteksteja, keskusteluanalyttisen metodologisen lähtökohdan olisi voinut purkaa paremmin, tai ennen kaikkea, selkeämmin ja aikaisemmin auki. Kahlatessani kirjaa läpi (välillä vaivoin, myönnän), heräsi vaikutelma, että keskusteluanalyysiin kohdistettu ja yleisesti tunnistettu kritiikki tuntuu olevan latentisti läsnä Turusen kunnianhimoisessa metodologia-kontribuutiossa. Keskusteluanalyysin perusteita voi ja tulee perustellusti kritisoida liittyen sen kontekstikäsityksen ohuuteen ja/tai dogmaattisuuteen; konteksti on ja muodostuu vain analysoitavassa vuorovaikutuksessa, jolloin litteroimattomuuden ulkopuolelle jääviä konteksteja ei voi olla, koska niitä ei voi havainnoida.

Tällaista disiplinaarista ortodoksia Turunen ei edusta eikä rakenna, mutta hän olisi voinut nostaa heti alkuun valitun metodin tunnistetut ja/tai väitetyt puutteet (kaikki metodit ovat jollain tavoin puutteellisia) ja käsitellä keskusteluanalyysiin liittyvää kritiikkiä juuri sen valossa, johon hän näkökulmansa perustaa; vääjäämättömiin näkymättömiin konteksteihin, tässä tapauksessa kielen ”muistin” ja tradition tärkeydelle tässä ja nyt -tapahtuvassa parlamentaarisessa dialogissa. Nyt koko keskusteluanalyysi otetaan ikään kuin ”automaattisena” metodina, vaikka sen olisi

voinut nostaa heti alkuun, omaan metodologialukuun, jossa tätä kritiikkiä olisi käyty.

Lievä asenteellisuus keskusteluanalyysin puolustuksessa näkyy esimerkiksi siinä, että Turunen puolustaa keskusteluanalyysin prosessuaalista ja dynaamista kontekstikäsitystä suhteessa tunnetusti staattisempaa kontekstikäsitystä edustavaan kognitiiviseen lingvistiikkaan, tässä tapauksessa Teun van Dijkin kognitiivisen diskurssianalyysin esittämään keskusteluanalyysin kritiikkiin. Turunen kyllä osoittaa vahvan teoreettisen, mutta puhtaaseen keskusteluanalyysiin itse asiassa kuulumattoman, taustoituksen kautta van Dijkin kritiikin vääräksi. Tässä kohtaa olisi voinut huomioida, että kognitiivinen diskurssianalyysi on saanut kritiikkiä myös ”monologisen” kielikäsitteiden tahoilta (esim. Norman Fairclough), joita Turunen kirjassaan perustellusti suostuu. Toisin sanoen, Turunen holistis-dialoginen lähestyminen kieleen ja siitä rakennettu keskusteluanalyysin kritiikkiin kritiikki ei osu täysin maaliinsa.

Lukijalta edellytetään suorastaan poikkeuksellisia voimavaroja Turunen rakentaman disposition hahmottamisessa. Perusongelma on siinä, että vaikka teos on teoreettis-metodologinen, aineiston käsittely ja siihen elimellisesti liittyvän metodologian (teorian ja metodin) kimppeihin olisi voitu käydä huomattavasti suoraviivaisemmin. Nyt varsinaisen analyysi alkaa sivulta 157, ja rohkeuden väittää, että neljänsadan sivun(kin) teoksessa tämä on tulkittoman myöhään. Perustella pitää kyllä, mutta rohkeasti olisi voinut pitäytyä siinä faktassa, että demokraattiset päätökset edeltävät parlamentaarista dialogia ja tätä dialogia *itsessään* ei ole juurikaan tutkittu. Jos joku nyt on eri mieltä, niin olkoon, parlamentaarisen debatin dialogista luonnetta ei kukaan täysjärkinen

kiistä. Tästä ”aksiomasta” olisi voitu siirtyä suoraan lukuun neljä (s. 125, Dialogicality of Political Talk). Sivulla 23–24 mainittu peruspointti olisi avautunut vaivattomammin, mikäli keskusteluanalyttinen metodi olisi suoraan liitetty siihen: ”What we can add by studying parliamentary debate are the detailed mechanisms by which the past gets woven into the present-day political debate”. Ja koska kyseessä on fokus *dialogiin*, tällä kohtaa mainitun Halbwachsin ”kollektiivinen muisti” ja Hobsbawmin ”keksityt traditiot” olisi voinut jättää kokonaan pois ja mainita, että dialogisuuden ”muistia” (puhuisin tässä kohtaa juuri perinteisen keskusteluanalyysin kätkeytyksestä kontekstista), voi hedelmällisesti tutkia ammentamalla Gadamerin hermeneuttisesta traditiosta, Bahtinin kielen dialogisuudesta ja Lotmanin kulttuuriteoriasta ja ”räjähdyksestä.” Näitä kolmea aletaan käsitellä vasta tuolta sivulta 125 alkaen, sen jälkeen kun lukija on kuormitettu lukemattomilla mahdollisilla tavoilla tutkia politiikkaa ja sen elementaarista kielellistä ulottuvuutta.

Toki, oppinäytteellisesti ja perustutkimukselle tärkeällä tavalla, oma näkökulma taustoitetaan ja kuvataan kiitettävän perusteellisesti. Luvut kaksi ja kolme (s. 45–124) ovat hieno osoitus tästä, mutta juuri näissä luvuissa esitys puuroutuu monin paikoin, seuraa jatkuvaa luettelomaista listaimista eri näkökulmista, joiden sopimattomaksi osoittamiseen käytetään kohtuuttomasti sivuja. Nyt johdantolukua olisi voinut seurata tiivistetty teorialuku (nykyinen luku 3) ja koko 2 luvun voisi hyvällä syyllä poistaa. Ei ole mieltä listata tyhjentyvällä otteella sellaisia näkökulmia, joita ei ole tarkoitus käyttää, sillä jotain jää aina huomiotta. Aivan hyvin olisi voinut nostaa esiin Pierre Bourdieun kentän ja symbolisen pääoman parlamentaarisen dia-

login mahdollisena kehyksenä, diskurssiivisen institutionalismin (Vivien Schmidt), tai lingvistisen antropologian (esim. Jan Blommaertin turvapaikkahaastattelujen näkymättömät kontekstit). Tai Laclauin diskurssiteorian instituutioihin huonosti istuvana poliittisen prosessin kuvaajana, jota olisi voinut peilata parlamentaariseen dialogis-kielelliseen instituutioon. Itse asiassa viimeksi mainittu olisi voinut olla hyvä lähtökohta lähteä perustelevaan valittua näkökulmaa ja fokusta parlamentaariseen poliittiseen diskurssiin.

Toisin sanoen, on näennäisoi- valtavaa ja tutkimusekonomisesti tuhlavaa kuvata jotain juurta jaksain ja sitten osoittaa, että se ei toimi. Tutkimusasetelma olisi hyvä kääntää toisin päin: omasta pointista analyysiin ja ”pointin pointtiin”, jonka yhteydessä näitä metodologisia sivupolkuja voi lyhyesti sivuta. Nyt pakka sotkeutuu ja kuormittuu pahasti. Vaikka juuri sopimattomien teorioiden kautta on mahdollista osoittaa oman näkökulman tärkeys, niin tämän huomion voisi upottaa analyysiin.

Eräänlaisena vääjäämättömänä jännitteisenä, tahattomana punaisena lankana työssä kulkee kysymys kontekstien tasosta. Yhtäältä ollaan keskusteluanalyysin kehityksessä, jossa puhujat reagoivat toistensa lauseisiin prosessoidessaan käsiteltävää aihetta, jota säätelee parlamentaarinen konteksti. Toisaalta tämä konteksti ”on jo siellä” kun pohdinta ulotetaan laajempaan sosiaalipoliittis-kulttuuriseen kehykseen. Erinomainen, mutta tietyllä tapaa tahattoman ristiriitainen on aineiston taustakontekstien valottaminen ennen varsinaista analyysiä (s. 181–212 ja 277–292). Jos tätä lähestyisi ortodoksisen keskusteluanalyttisesti, tällaista ”häiritsevää ennakkotietoa” ei tutkijan pitäisi rakentaa, vaan tulisi tarkastella parlamentaaris-

ta dialogisuutta sellaisena kuin se ilmenee; vuorovaikutuksen pelinä, jossa kuitenkin – ja nyt keskusteluanalyysin kritiikin mielessä – interaktion partikkelien analyysin voi ja (tulee) liittää saatavilla olevaan taustatietoon. Aivan niin kuin Turunen tekee.

Erityisen merkittävä huomio, jonka olisi vaikka voinut nostaa tutkimuksen fokuksen perusteluihin, on sivulla 270, jossa pedantin analyysin jälkeen todetaan, että Slovakian kielilakia koskenut debatti osoittaa, että puheenvuorot ovat enemmän vastausta aiemmin esitettyyn kommenttiin kuin osoituksia edustajien poliittisista näkemyksistä. Tässä Turunen nostaa hienosti esille vallitsevien poliittisten tekstianalyysien (esim. kriittisen diskurssianalyysin) puutteet, joiden perusvire on ollut vahva ennakoasetelma kielenkäyttäjän poliittisen position vaikutuksesta tuottamaansa näkemykseen. Vastaavasti Turunen tuo uskottavasti ja kiehtovasti esille Puolan parlamentin sukupuolidebatin tuottaman ”rä-

jähdyksen” puhujien sukupuoli-positioissa, toisin sanoen, niiden mukautumisen debatin kulkuun, eikä niinkään ennalta määrättyjen sukupuoli-positioiden uudentamiseen keskustelussa. Olisiko nämä hienosti empiiriseen evidenssiin ja sovellettuun metodiin yhteydessä olevat huomiot voitu esittää aiemmin?

Kaiken kaikkiaan kyseessä on hieno ja poikkeuksellisen vaativa monitieteinen työ, joka vaatii ehdottomasti lukijajäystävällisemmän version. Parlamentaarisista dialogia koskevana tutkimuksena se on välttämätön opus niille, jotka haluavat tutkia ja pohtia tarkemmin merkityksen rakentumista konkreettisesti poliittisessa vuorovaikutuksessa. Kielipoliittisia ja sukupuoliasioita koskevan lainsäädäntöprosessin osalta se tarjoaa myös hyvän tapaustutkimuksen ja taustan vertailuille eri parlamenttien ja eri-ikäisten demokratioiden välillä.

Jussi Lassila

Ukrainan kriisi historian valossa

Peter Johnsson: *Ukraina i historien. Från äldsta tid till 2015.* Stockholm: Carlssons, 2015. 444 s. ISBN: 978-91-7331-979-8.

Albert Einsteinin mukaan ero historian, nykyhetken ja tulevaisuuden välillä on illuusio. Tämä on Johnssonin teoksen perusajatus. Hän pyrkii selittämään Ukrainan kriisiä nimenomaan historiasta lähtien – ovathan valtioiden toimintaa ohjaavat historialliset myytit erityisen näkyviä Ukrainan problematiikassa.

Myyttejä riittää ja Johnsson aloittaa Krimistä. Hänen mukaansa Krim ei kuulu kenellekään, niin monen heimon, kansan ja valtion hallussa se on historian saatossa ollut. Kimmerialaiset antoivat sille Taurus-nimen ja Putinin nyt

venäläisiksi julistamat historialliset kaupungit ovat vanhoja kreikkalaisia kauppapaikkoja. Kreikkalaisten jälkeen tulivat roomalaiset ja sitten gootit. Kun gootit olivat joidenkin tutkijoiden mukaan ainakin osittain lähtöisin Ruotsista, Johnsson ironisoi, että Ruotsilla on yhtä suuri oikeus Krimiin kuin Venäjällä. Krimiä jo 1250-luvulta asuttaneiden tataarien kohtalot ovat ajankohtaisia myös nykypäivää ajatellen. Vuosina 1917–1933 puolet Krimin tataareista murhattiin tai karkotettiin asuinsijoiltaan. Krimin tataarien karkotusta sodan jälkeen perusteltiin heidän väitetyllä yhteistyöllään saksalaisten kanssa. Faktinen syy oli Johnssonin mukaan niemimaan ”puhdistaminen” puhtaasti venäläiseksi sekä

laivastotukikohdan turvaaminen.

Kirjoittaja kritisoi läntistä Ukraina-konseptiota ja sen käsitteilyä vain Venäjän alaviitteenä. Hän näkee, että Venäjän muokkaama kuva Ukrainasta, ”pikkuveljestä”, on lyönyt itsensä läpi maailmalla ja iskostunut jopa akateemisiin piireihin. Tämä on yksi Moskovan keskeisistä myyteistä sen vuosisataisen valtajärjestelmän perustelemiseksi. Myös uskontomyytti – Moskova kolmantena Roomana – palvelee tätä tarkoitusta.

Käytyään läpi Ukrainan varhishistorian goottien, hunnien ja hasaarien myös Krimille ulottuneista valtakausista ja korostettuun esimerkiksi hasaarien vallalle tyypillistä suurta uskonnonvapautta kirjoittaja siirtyy nyt entistä keskeisempään kysymykseen Ukrainan kansallisesta olemuksesta. Tähän liittyy muun muassa kiistanormanniteorian kannattajien ja varjagien roolin Kiovan valtion perustamisessa kieltävän koulukunnan välillä. Kirjoittaja antaa Richard Pipesia seuraten tarkan selostuksen viikinkien organisaatiosta alueella. Hän selostaa Rurikin, Olegin, Igorin ja hänen leskensä Olgan (Helgan) valtakausia, joina Kiovan *Rus* eli vanha Venäjä sai kiinteän hallinnollisen muodon. Nykyhistoriankin kannalta olennaista on todeta Vladimirin (Volodymyrin) ja sitten Jaroslav Viisaan johtaman Kiovan *Rusin* suuntautuneisuus länteen – avioliittojenkin avulla.

Kiovan *Rusin* suuruudenäkän sen perintö alkoi keskittyä maan länsiosaan Galitsiaan. Erot Kiovan ja Novgorodin ja vielä enemmän tuolloin perifeerisen Moskovan välillä olivat suuret. Omistus ja poliittinen valta olivat Moskovassa erottamattomat, kun taas lännessä *dominium* ja *imperium* olivat toisistaan erillään. Kiovan *Rusin* hajotessa läntinen Ukraina katsoi itsensä sen lailliseksi perijäksi. Presidentti Kravtšuk korosti Ukrainan